

PREFAȚĂ

Scriu asta la cererea avocatului meu, domnul Andrew Sinclair, care din momentul încarcerării mele aici, în Inverness, m-a tratat cu un grad de amabilitate pe care în niciun caz nu-l merit. Viața mea a fost mărunță și lipsită de importanță, și nu doresc în niciun fel să fiu scutit de răspunderea faptelor pe care le-am săvârșit recent. Nu există așadar vreun alt motiv pentru care scriu aceste cuvinte, decât pentru a-l răsplăti pe avocatul meu pentru întreaga sa bunăvoință.

Așa încep memoriile lui Roderick Macrae, un arendaș de șaptesprezece ani pus sub acuzație pentru trei crime brutale săvârșite în satul său natal, Culduie din Districtul Ross, în dimineața zilei de 10 august 1869.

Intenția mea nu este să-l rețin în mod nejustificat pe cititor, dar câteva observații preliminare ar putea contextualiza puțin materialul de față. Acei cititori care preferă să treacă direct la partea de documente sunt, desigur, liberi să o facă.

În primăvara lui 2014, m-am lansat într-un proiect pentru a afla câteva informații despre bunicul meu, Donald „Vagabondul“ Macrae, care s-a născut în 1890 în Applecross, la patru sau cinci kilometri mai la nord de Culduie. În timpul cercetării mele la Centrul de Arhivare din Inverness s-a întâmplat să dau peste niște tăieturi din ziare care descriau procesul lui Roderick Macrae, iar cu ajutorul lui Anne O’Hanlon, arhivista de acolo, am descoperit manuscrisul care constituie cea mai mare parte a acestei cărți.

Memoriile lui Roderick Macrae reprezintă, din toate punctele de vedere, un document deosebit. Au fost scrise în temnița Castelului Inverness aproximativ între 17 august și 5 septembrie, în răstimpul în care Roderick aștepta să fie judecat. Existența acestor memorii, mai degrabă decât crimele propriu-zise, a transformat cazul într-o *cause célèbre*. Memoriile – sau cel puțin cele mai senzaționale fragmente din ele – au fost mai târziu retipărite în nenumărate broșuri sau „reviste de duzină“, provocând o uriașă controversă.

Mulți, în special dintre literații din Edinburgh, s-au îndoit de autenticitatea acestora. Relatarea lui Roderick a reînviat amintiri legate de scandalul *Ossian* de la sfârșitul secolului al optsprezecelea, în care James Macpherson susținea că descoperise și tradusese marea epopee a poeziei galice. *Ossian*

a căpătat cu rapiditate statutul unei opere clasice a literaturii europene, dar ulterior s-a descoperit că era vorba de un fals. Pentru Campbell Balfour, scriind în *Edinburgh Review*, a fost „destul de greu de crezut că un țăran semianalfabet a putut produce o scriitură atât de susținută și de elocventă ... Lucrarea este o farsă, iar cei care-l preamăresc pe acest criminal cât se poate de necruțător ca pe un fel de sălbatic nobil vor ajunge, în timp, să se simtă stânjeniți.“* Pentru alții, atât crimele cât și memoriile atestau „teribilul barbarism care continuă să prospere în regiunile nordice ale țării noastre [și pe care] toate eforturile devotatului nostru prezbiteriu și marile îmbunătățiri[†] ale ultimelor decenii nu au reușit să îl stârpească“[‡].

Pentru alții, pe de altă parte, evenimentele prezentate în memorii au oferit dovada nedreptății condițiilor feudale sub care arendașul din Highland a continuat să trudească. Având grijă să nu îi treacă cu vederea faptele, John Murdoch, cel care a pus mai târziu bazele ziarului radical *The Highlander*, a văzut în Roderick Macrae „o figură împinsă până la limitele rațiunii sale – sau dincolo de ea – de către sistemul crud care face sclavi din oameni dornici

* Campbell Balfour, „Ossian al secolului nostru“, *Edinburgh Review*, octombrie 1869, nr. CCLXVI.

[†] Referință la *Evacuările din Highland*.

[‡] Editorial, *Scotsman*, 17 septembrie 1869.

să câștige onorabil o bucată de pâine, muncind un petec de pământ împrumutat.”[§]

Cât despre autenticitatea acestui document, ne este imposibil, un secol și jumătate mai târziu, să oferim un răspuns definitiv. Este fără îndoială remarcabil că cineva atât de tânăr a putut scrie o relatare atât de elocventă. Totuși, ideea că Roderick Macrae a fost un „țăran semianalfabet” este rezultatul unei prejudecăți legate de nordul țării care a continuat să existe în orașele afluate situate în Central Belt[¶]. Planul de învățământ din 1860 al școlii generale din Lochcarron, situat în apropiere, arată că elevilor le erau predate latina, greaca și științele. Roderick ar fi putut avea parte de o educație similară la școala din Camusterrach, iar memoriile sale confirmă atât asta, cât și faptul că el era un elev neobișnuit de înzestrat. Faptul că Roderick *ar fi putut* scrie memoriile nu dovedește, desigur, că a și făcut-o. Pentru asta avem mărturia psihiatru-lui, James Bruce Thomson, ale cărui memorii personale atestă existența documentului în celula lui Roderick. Scepticii ar putea afirma (și au făcut-o) că

[§] John Murdoch, „Ce am putea învăța din acest caz”, *Inverness Courier*, 14 septembrie 1869.

[¶] Central Belt, regiunea cu cea mai mare densitate a populației din Scoția, care, chiar dacă nu este situată exact în centrul teritoriului, și-a păstrat acest renume datorită prosperității și a centralității socio-politice (n. tr.).

Thomson nu l-a văzut niciodată pe Roderick scriind efectiv ceva, și trebuie să acceptăm că, în cazul în care memoriile ar fi înaintate în cadrul unui proces modern, înlănțuirea de probe nu ar putea fi verificată în întregime. Ideea că memoriile au fost de fapt scrise de o altă mână (suspectul principal fiind avocatul lui Roderick, Andrew Sinclair) nu poate fi complet respinsă, dar e nevoie de gândirea întortocheată a celui mai ardent susținător al conspirațiilor pentru a crede că s-a întâmplat astfel. În plus, mai e și conținutul documentului în sine, care cuprinde o atât de mare bogăție a detaliilor, încât este aproape implauzibil să nu fi fost scris de către un localnic din Culduie. De asemenea, relatarea lui Roderick despre evenimentele care au dus la crime coincide, cu câteva mici excepții, cu declarațiile altor martori din proces. Din aceste motive, și în urma examinării directe a manuscrisului, nu mă îndoiesc cu privire la autenticitatea sa.

În afară de relatarea lui Roderick Macrae, acest volum mai include și declarațiile mai multor locuitori din Culduie date poliției, rapoartele post-mortem ale victimelor și, poate cel mai fascinant dintre toate, un fragment din memoriile lui J. Bruce Thomson, *Călătorii în ținuturile mărginașe ale nebuniei*, în care acesta povestește despre examinarea lui Roderick Macrae și despre o vizită făcută în Culduie în compania lui Andrew Sinclair. Thomson a

fost chirurgul rezident care se ocupa de Închisoarea Generală a Scoției la Perth, unde erau ținuți cei considerați incapabili să fie judecați din motive de nebunie. Domnul Thomson s-a folosit din plin de oportunitatea pe care i-a oferit-o această poziție, publicând două articole de mare impact – „Natura ereditară a crimei” și „Psihologia criminalilor” – în *Journal of Mental Science*. A fost un bun cunoscător a noii teorii a evoluției și a disciplinei, încă în formare, numită antropologie criminală, și chiar dacă unele dintre opiniile exprimate ar putea fi neplăcute pentru cititorul modern, merită ținut cont de contextul în care ele au fost scrise și de faptul că acestea reprezintă un efort autentic de a depăși o perspectivă teologică asupra criminalității și de a ajunge la o mai bună înțelegere a motivelor pentru care anumiți indivizi ajung să comită crime violente.

În sfârșit, am inclus o relatare a procesului, întocmită cu ajutorul reportajelor ziarelor din epocă și a cărții *Un raport complet al procesului lui Roderick John Macrae*, publicată de William Kay din Edinburgh în octombrie 1869.

Este imposibil, aproape un secol și jumătate mai târziu, să știm adevărul despre evenimentele povestite în acest volum. Relatările prezentate aici conțin numeroase discrepanțe, contradicții și omisiuni, dar, puse laolaltă, formează țesătura unuia dintre cele mai fascinante cazuri din istoria

juridică a Scoției. Firește că am ajuns să am propria mea opinie asupra cazului, dar îl voi lăsa pe cititor sau pe cititoare să ajungă la propriile sale concluzii.

O notă asupra textului

Din câte am reușit eu să verific, este prima dată când memoriile lui Roderick Macrae sunt publicate în întregime. În ciuda trecerii timpului și a faptului că, pentru câțiva ani, nu a fost depozitat cu prea mare grijă, manuscrisul este într-o formă remarcabil de bună. A fost scris pe coli de hârtie și legat în piele cândva mai târziu, acest lucru fiind evidențiat de faptul că textul de pe marginea interioară a paginilor este uneori ascuns de această legătură. Caligrafia este admirabil de lizibilă, prezentând doar cele mai ocazionale ștersături și începuturi nereușite. În timpul pregătirii documentului pentru publicare, m-am străduit din răputeri să rămân fidel sensului din manuscris. Nu am încercat nicio clipă să „îmbunătățesc” textul sau să corectez forme ciudate de exprimare sau sintaxă. Astfel de intervenții ar fi reușit, cred eu, doar să stârnească îndoieli în privința autenticității lucrării. Ceea ce este prezentat e, pe cât posibil, lucrarea lui Roderick Macrae. O parte din vocabularul folosit s-ar putea să li se pară neobișnuit unora dintre cititori. Merită de asemenea menționat că peste tot în memorii numele

reale și poreclele persoanelor sunt interșanjabile – lui Lachlan Mackenzie, de pildă, i se spune de cele mai multe ori Lachlan Zdrahonu'. Folosirea poreclelor rămâne ceva obișnuit în ținuturile muntoase din Scoția – cel puțin printre cei din generația mai bătrână –, probabil ca o modalitate de a distinge între diferitele ramuri ale celor mai răspândite nume de familie. Poreclele sunt de obicei bazate pe profesii sau pe caracteristici neobișnuite, dar pot fi și transmise de la o generație la alta până în punctul în care originea numelui devine un mister chiar și pentru cel care îl poartă.

Mi-am limitat foarte mult intervențiile editoriale în ceea ce privește punctuația și împărțirea în paragrafe. Manuscrisul este redactat sub forma unui flux neîntrerupt, cu excepția, poate, a momentelor în care Roderick s-a oprit din scris de la o zi la alta. Am luat decizia de a recurge la paragrafe de dragul lizibilității. În mod similar, sau în mod ciudat, textul este în mare parte lipsit de semne de punctuație. Așadar, majoritatea punctuației îmi aparține, dar, din nou, principiul meu călăuzitor a fost să rămân fidel originalului. Dacă opțiunile mele în aceste privințe par îndoielnice, pot doar să-l îndrum pe cititor să consulte manuscrisul, care se află în continuare în arhiva din Inverness.

GMB, iulie 2015

Declarații

*adunate de la mai mulți locuitori din
Culduie și din vecinătate de către William
MacLeod, ofițer al forțelor de poliție din
Districtul Wester, Dingwall, în zilele de 12 și
13 august 1869*

Declarația doamnei Carmina Murchison
[Carmina Tutun], domiciliată în
Culduie, 12 august 1869

Îl știu pe Roderick Macrae de când era mic. În general mi s-a părut un copil drăguț, iar mai târziu un tânăr politicos și binevoitor. Cred că a fost tare afectat de moartea mamei lui, care era o femeie fermecătoare și sociabilă. Deși nu vreau să-l vorbesc de rău pe tatăl lui, John Macrae e o persoană neplăcută, care l-a tratat pe Roddy cu mai multă severitate decât cred eu că merită un copil să fie tratat.

În dimineața acelei întâmplări îngrozitoare, am vorbit cu Roddy când a trecut pe lângă casa noastră. Nu-mi pot aminti exact în ce a constat conversația noastră, dar cred că mi-a spus că mergea să muncească ceva pe pământul care îi aparținea

lui Lachlan Mackenzie. Căra cu el niște unelte, care m-am gândit că îi trebuiau pentru muncă. În plus, am schimbat câteva vorbe despre vreme, fiind o dimineață frumoasă și însorită. Roderick părea destul de liniștit și nu dădea niciun semn c-ar fi fost irascibil. Cândva mai târziu, l-am văzut pe Roddy întorcându-se înapoi în sat. Era acoperit de sânge din cap până-n picioare, așa că am luat-o la fugă din ușa casei, gândindu-mă că s-o fi abătut vreo nenorocire asupra lui. Când m-am apropiat de el, s-a oprit, și unealta pe care o căra i-a căzut din mână. L-am întrebat ce se întâmplase și el a răspuns fără nicio ezitare că îl omorâse pe Lachlan Zdrahonu'. Părea destul de lucid și nu a încercat nicio clipă să meargă mai departe pe drum. Am strigat-o pe fiica mea cea mare să meargă după tatăl ei, care lucra în acaretul din spatele casei noastre. Văzându-l pe Roddy plin de sânge, ea a țipat, iar asta i-a făcut pe alți săteni să se strângă pe la uși și i-a stârnit pe cei care munceau la câmp să își ridice ochii de la treburile lor. S-a iscat foarte repede o zarvă generală. Mărturisesc că în acele momente primul meu instinct a fost să-l protejiez pe Roddy de neamurile lui Lachlan Mackenzie. Din acest motiv, când soțul meu a ajuns unde ne aflam, i-am cerut să-l ducă pe Roddy înăuntrul casei noastre, fără să-i spun ce se întâmplase. Roddy era așezat la masa noastră și repeta calm ceea ce făcuse. Soțul meu a trimis-o pe

Declarații ale locuitorilor din Culduie

fata noastră după Duncan Gregor, vecinul nostru, ca să stea de pază, iar apoi a fugit la casa lui Lachlan Mackenzie, unde a descoperit tragica scenă.

Declarația domnului Kenneth Murchison
[Kenny Tutun], zidar, domiciliat în
Culduie, 12 august 1869

În dimineața zilei cu pricina lucram în acaretul din spatele casei, când am auzit o zarvă generală venind din sat. Am ieșit din atelier ca să dau peste fiica mea cea mare, care era prea tulburată pentru a mă putea informa cu exactitate despre cele întâmplate. Am alergat spre adunarea de oameni din fața casei. În tot talmeș-balmeșul, soția mea și cu mine l-am luat pe Roderick Macrae în casa noastră, crezând că fusese rănit în vreun accident. Odată ajunși înăuntru, soția m-a informat despre ce se întâmplase și când l-am întrebat pe Roderick dacă era adevărat, el a repetat destul de calm că era adevărat. Apoi am fugit la casa lui Lachlan Mackenzie și am dat peste o scenă prea cumplită ca să o pot descrie. Am închis ușa în urma mea și am examinat corpurile în căutarea unor semne de viață, ceea ce nu am descoperit. Temându-mă de o izbucnire generală de violență, în cazul în care vreunul dintre neamurile lui Lachlan Zdrahonu' ar fi zărit această scenă, am ieșit afară și

l-am chemat pe domnul Gregor să stea să păzească proprietatea. Am fugit înapoi la casa mea și l-am luat pe Roddy de acolo, ducându-l înăuntrul acaretului, unde l-am baricadat. Nu s-a opus. Domnul Gregor nu i-a putut împiedica pe cei din neamul lui Lachlan Zdrahonu' să intre înăuntru și să vadă cadavrele de acolo. Pe când îl închiseseam pe Roddy, ei se adunaseră deja într-o mulțime răzbunătoare, care a fost îmblânzită abia după ceva timp și după multă muncă de convingere.

Cât despre caracterul general al lui Roderick Macrae, nu există nicio îndoială că era un băiat ciudat, dar dacă era astfel de la natură sau dacă ajunsese așa din cauza necazurilor prin care trecuse familia lui, nu sunt eu în măsură să spun. Oricum, dovada faptelor sale nu-l arată prea sănătos la cap.

Declarația reverendului James
Galbraith, preot al Bisericii
Scoției, Camusterrach, 13 august 1869

Mă tem că faptele rele săvârșite recent în această parohie reprezintă doar un clocot de suprafață al stării naturale de sălbăticie a locuitorilor din această regiune, o sălbăticie pe care Biserica a reușit în ultima vreme să o suprimă. Istoria acestor locuri, s-a tot spus, e pătată de crime întunecate și sângeroase,

și oamenii manifestă o anumită cruzime și desfrânare, iar astfel de trăsături nu pot fi stârpite de-a lungul câtorva generații. Deși învățăturile Prezbyteriului reprezintă o influență civilizatoare, este inevitabil ca vechile instincte să iasă la suprafață în răstimpuri.

Cu toate acestea, nu poți să nu fii șocat la auzul unor fapte precum cele comise în Culduie. Dintre toți indivizii din această parohie, totuși, cel mai puțin surprinzător este să auzi că Roderick Macrae este făptașul. Chiar dacă acest individ a făcut parte din biserica mea încă din copilărie, am simțit dintotdeauna că predicile mele îi intrau pe o ureche și îi ieșeau pe alta, la fel cum ai împrăști semințe pe un pământ neroditor. Trebuie să accept că crimele lui reprezintă, într-o oarecare măsură, un eșec de-al meu, dar uneori e nevoie ca un miel să fie sacrificat pentru binele turmei. A existat întotdeauna o putreziciune în acest băiat care se putea desluși cu ușurință și regret să spun că nu am putut face nimic în această privință.

Mama băiatului, Una Macrae, a fost o femeie ușuratică și prefăcută. Participa în mod regulat la slujbe, dar mă tem că confunda Casa Domnului cu un loc de reuniune socială. O auzeam des cântând când venea și când pleca de la biserică, iar după slujbă se aduna cu alte femei prin preajmă și se lăsa

în voia râsetelor și a unor conversații necumpătate. Am fost obligat, nu o dată, să îi fac observații.

Mi se pare necesar, totuși, să spun un cuvânt în numele tatălui lui Roderick Macrae. John Macrae este printre oamenii cei mai devotați scripturii din această parohie. Are o bogată cunoaștere a Bibliei, iar respectul său pentru biserică este neprefăcut. Dar, la fel ca majoritatea oamenilor din aceste locuri, deși ar putea repeta ca un papagal cuvintele Evangheliei, mă tem că felul în care le înțelege este de mântuială. După moartea soției domnului Macrae, le-am vizitat gospodăria în repetate rânduri pentru a le oferi sprijinul și pentru a ne ruga împreună. Am observat în vremea aceea multe semne care indicau o aderare la superstiție, semne care nu au ce căuta în căminul unui credincios. Cu toate acestea, din moment ce niciunul dintre noi nu este lipsit de prihană, cred că John Macrae e un om bun și evlavios, care nu merita să fie împovărat cu o progenitură atât de nocivă.

Declarația domnului William Gillies,
profesor la Camusterrach,

13 august 1869

Roderick Macrae a fost unul dintre cei mai înzestrați elevi cărora le-am predat de la venirea

mea în această parohie. Îi întrecea cu ușurință pe colegii lui, datorită abilității sale de a înțelege noțiuni din știință, matematică și vocabular, iar asta fără să dea dovadă de efort sau, mai bine spus, de vreun interes prea mare. Cât despre caracterul lui, pot să vă ofer numai cele mai limitate observații. În mod clar, nu era o natură sociabilă și nu se amesteca prea ușor printre colegii săi, care, la rândul lor, îl priveau cu oarecare suspiciune. În ceea ce-l privea, Roderick își trata cu dispreț colegii de clasă, iar uneori acest dispreț se învecina cu sfidarea. Dacă ar fi să fac presupuneri, aş spune că atitudinea sa se trăgea din superioritatea lui academică. Acestea fiind spuse, mi s-a părut întotdeauna un elev bine-crescut și cuviincios, nefiind în firea lui să se poarte cu obraznicie. Ca o dovadă a înaltei mele prețuiri pentru înzestrările lui academice, când avea șaisprezece ani, am trecut pe la tatăl lui pentru a-i sugera că Roderick ar trebui să-și continue studiile și că ar putea, în timp, să devină ceva mai mult decât un simplu muncitor la câmp, având în vedere înzestrările sale. Spun cu regret că propunerea mea a fost respinsă de către tatăl său, care mi s-a părut un individ reticent cu o gândire înceată.

Nu l-am mai văzut pe Roderick din acel moment. Am auzit niște zvonuri îngrijorătoare despre felul în care a maltratat o oaie care se afla în grija

lui, dar nu le pot confirma veridicitatea, ci pot doar să afirm că Roderick mi s-a părut un băiat blând, nefiind în firea lui să se poarte cu cruzimea specifică uneori băieților de vârsta sa. Din acest motiv, mi-e greu să cred că ar fi putut săvârși crimele pentru care a fost acuzat recent.

Declarația lui Peter Mackenzie, văr
primar cu Lachlan Mackenzie [Lachlan
Zdrahonu'], domiciliat în Culduie,
12 august 1869

Roderick Macrae e unul dintre cei mai răi indivizi pe care cineva ar putea avea nenorocul să-i cunoască. Încă de când era mic a avut un caracter josnic, așa cum nu te-ai aștepta din partea unui copil. Mulți ani s-a crezut despre el că e mut și capabil să comunice într-un fel neobișnuit numai cu sora lui din altă lume, care părea să fie partenera lui în toate ticăloșiile. Era considerat de majoritatea oamenilor din parohie imbecil, dar eu, personal, l-am socotit mai degrabă o creatură pizmașă, iar faptele lui recente au dovedit că părerea mea era adevărată. De la o vârstă fragedă a fost înclinat să abuzeze cu rea-voință de animale și de păsări, dar și să distrugă la întâmplare lucruri prin sat. Era șiret ca Diavolul. Într-o zi, când avea poate doisprezece ani, a fost pus

un foc la acaretul vărului meu, Aeneas Mackenzie, fiindu-i distruse mai multe unelte de valoare și o mulțime de grâne. Băiatul fusese văzut în apropierea clădirii, dar a negat c-ar fi avut vreo legătură, iar Negrul Macrae [taică-său, John Macrae] a jurat că nu-și pierduse fiul din ochi în perioada în chestiune. Așa că a scăpat de pedeapsă, dar, la fel ca și cu alte multe incidente, nu a existat nicio îndoială că el era de vină. Taică-său este și el un individ cu mintea slabă, care își ascunde idioțenia în spatele adeziunii zeloase la scriptură și printr-o stimă plină de lingușeală pentru preot.

Nu am fost prezent în Culduie în ziua crimelor și am auzit despre ele doar când m-am întors, în acea seară.